

SYSTEM REAGOWANIA I INTERWENCJI W SYTUACJACH AGRESJI I PRZEMOCY RÓWIEŚNICZEJ W SZKOLE PODSTAWOWEJ NR 204

Wprowadzenie

Problem agresji i przemocy rówieśniczej to jeden z trudniejszych problemów do rozwiązania dla każdego wychowawcy. Sytuacje wśród uczniów są często skomplikowane i niejednoznaczne, dlatego wymagają pogłębionej analizy oraz dobrania odpowiedniej metody rozwiązania. Niniejsze opracowanie ma być poradnikiem dla wychowawców i pedagogów.

REAGOWANIE W SYTUACJACH AGRESJI RÓWNORZEDNEJ

1. Definicja agresji, formy agresji

Agresją jest każde zamierzone działanie, które ma na celu wyrządzenie komuś lub czemuś szkody, straty, bólu. A zatem jest to każde zachowanie, które powoduje krzywdę drugiej osobie (lub własną). Uczniowie zachowują się agresywnie również wtedy, gdy niszczą swoje lub cudze rzeczy, sprzęt szkolny. O agresji najczęściej mówimy wtedy, gdy **obie strony mają podobną siłę fizyczną i psychiczną**. Zaatakowany uczeń potrafi bronić swoich praw. Taką agresję nazywamy równorzędną

Wyróżniamy kilka form agresji:

- Fizyczna**- bicie, popchnięcia, podcinanie, wymuszanie pieniędzy, zamykanie, niszczenie własności, kopanie, plucie...
- Słowna**- przezywanie, wyśmiewanie, grożenie, ośmieszanie, plotkowanie, namawianie się, szantaż, obrażanie...
- Izolowanie**- wrogie gesty, miny, odrzucanie poszkodowanego z grupy, manipulowanie związkami...
- Cyberprzemoc** - prześladowanie, zastraszanie, nękanie, wyśmiewanie innych osób z wykorzystaniem Internetu i narzędzi typu elektronicznego takich jak SMS, e-mail, witryny internetowe, fora dyskusyjne w Internecie, portale społecznościowe...

2. Zasady reagowania nauczycieli na agresję wśród uczniów

1) Dlaczego trzeba reagować?

Uczniowie, od początku swej obecności w szkole, muszą otrzymywać od nauczycieli jasny komunikat: "W tej szkole nie ma miejsca na przemoc i agresję". Jeśli pomimo wiedzy o normach zaczynają je łamać - muszą zostać uruchomione konkretne działania. **Pierwszym krokiem powinno być zwracanie uwagi uczniom łamiącym zasady szkolne.**

Zwrócenie uwagi ma na celu **wskazanie uczniowi niewłaściwego zachowania, wzbudzenie refleksji nad tym zachowaniem oraz wskazanie zachowania pożądanego**. Zwrócenie uwagi ma na celu **umożliwienie dziecku poprawy zachowania**, a nie karanie go.

2) Jak reagujemy?

Jeśli obserwujemy agresywne zachowanie wśród uczniów, reagujemy:

- natychmiast
- spokojnie / autentycznie
- stanowczo (mówimy zdecydowanym, mocnym głosem, patrzymy na uczniów, mamy wyprostowaną sylwetkę, jesteśmy poważni)
- bez agresji
- konkretnie (krótko — jeden temat, problem)
- konsekwentnie
- używamy komunikatów „ja”

3) Przykłady konstruktywnych komunikatów

Formułując komunikaty do ucznia, który użył agresji:

- **Opisz, co widzisz (nazwij problem):** Widzę, że kopiesz kolegę... Dziewczyny, obgadujecie Julkę..., Słyszę, że się wyśmiewasz z Adama..., Widzę, że go drażnisz...
- **Akcentuj swój sprzeciw:** Nie zgadzam się..., Nie pozwalam..., Nie wolno....
- **Powołaj się na normy:** Mamy w klasie zasadę, że... , W naszej szkole nie ma miejsca na znęcanie, Ustaliliśmy, że nikogo nie bijemy, W naszej klasie nie przezywamy się.
- **Pokaż konsekwencje takiego zachowania dla poszkodowanego:** Bartka to boli, Joli jest przykro, Jeśli go nie zaprosimy do zabawy, może poczuć się samotnie.
- **Okaż zrozumienie dla dziecka:** Rozumiem, że jesteś a niego zły... Rozumiem, że jesteś już zmęczony..
- **Powiedz krótko, czego oczekujesz:** Pracuj..., Rozwiązuaj zadania.... Oczekuję, że będziesz go szanował, Zależy mi, abyś przestrzegał tej zasady.
- **Powiedz, co czujesz:** Denerwuje mnie, Jest mi przykro, Jestem zła, że takie rzeczy mają miejsce w naszej klasie.
- **Zachęć dziecko do pozytywnych zachowań (pochwal, docień):** Dasz radę! Wytrzymasz!

4) Czego unikać?

Zwracając uczniom uwagę warto unikać:

Agresji fizycznej:

- nie szarp ze złością, nie popychaj
- nie ściskaj za rękę sprawcy
- nie staraj się go sam fizycznie ukarać

Agresji słownej:

- nie obrażaj

Opracował Zespół : Agata Ludwiniak, Monika Piechota, Elżbieta Szostak, Renata Śmietanka, Joanna Węgrzynowska

- nie zawstydzaj
- nie oceniał ucznia
- nie stosuj komunikatów „Ty” (np. TY łobuzie, bandyta z ciebie wyrośnie, zawsze są z tobą kłopoty, Matka cię tak nauczyła, co ?)

Okazywania niepewności:

- nie opuszczaj wzroku
- nie udawaj, że nie widzisz
- nie rozśmieszaj sytuacji

Długich monologów i moralizowania:

- nie przemawiaj do dzieci, ich uwaga szybko się wtedy wyłącza
- nie trać czasu na moralizowanie (np.: Czy tego uczą was w domu?, Chłopiec w twoim wieku powinien wiedzieć, jak należy się zachowywać, Powinniście się lubić i być dla siebie serdeczni)

Wchodzenia w role sprawcy, by pokazać dziecku, co czuje osoba poszkodowana:

- nie stosuj tej samej broni, co sprawca (A jak ja bym cię tak uderzyła, to jak byś się czuł?, Jak cię to tak bawi, co Magda mówi, to proszę na środek. teraz klasa się pośmieje z ciebie.)

W relacjach z uczniami unikajmy szczególnie:

- Krzyku: - „Czasem trzeba nakrzyczeć na klasę, bo inaczej nie dociera”
- Obrażania. przezywania: - „Zachowujesz się, jak dzikus. Jesteś leniem”.
- Ośmieszania ucznia na forum klasy!!!
- Sarkazmu. wyśmiewania: - „Co, przy tablicy głos straciłeś?, To nie wypracowanie, to wypociny”.
- Braku dyskrecji: - „Mówiłaś że jesteś niedysponowana, a na lekcji szalejesz”.
- Izolowania niektórych uczniów: - „Nie bawcie się z nim, skoro jest niegrzeczny”.
- Niedopuszczania ucznia do wypowiedzenia własnego zdania w istotnych sprawach, dotyczących jego osoby: - „ W ogóle nie interesuje mnie, co masz do powiedzenia. Siadaj, nie będziemy dyskutować. Podjęłam już decyzję”.
- niesprawiedliwości w ocenianiu i uprzedzeń do ucznia.
- Naznaczania ucznia/klasy: „ Ty nigdy nic porządnie nie zrobisz. A co ten filozof na to. Jesteście najgorszą klasą w szkole”
- Chłodu emocjonalnego i Zbytniego dystansowania się do spraw uczniów: „O nic mnie nie prosicie, ja tu tylko UCZ? polskiego'
- Grożenia: „ Nie masz co się łudzić, że zdasz u mnie'
- Rozkazów: „Natychmiast przeproś kolegę'

Pamiętaj!!!

Gdy nauczyciel zachowuje się agresywnie lub używa przemocy:

- Uczniowie uczą się stosowania przemocy.
- Uczniowie UCZCI się, że władza i siła ma decydujące znaczenie.
- Uczniowie czują się upokorzeni i mogą stać się bardziej agresywni.

- Uczniowie mogą swoją agresję wyładowywać na „słabszych” kolegach.

III. Mediacja wśród uczniów

1. Wprowadzenie

W szkole dochodzi do wielu sytuacji konfliktowych, a te charakteryzują się dużą dynamiką. Często silne emocje skutkują niekontrolowanymi działaniami. Hałas, tłok, pośpiech, wymagania wobec dzieci prowadzą do emocji takich jak: strach, złość, bezsilność. To sytuacje generujące agresję i konflikty. Niekiedy uczestnicy konfliktu opatrnie rozumieją intencje lub zachowania innych. Często do konfliktu dochodzi w sposób niezamierzony.

Jednym ze sposobów na załagodzenie sytuacji i rozwiązanie konfliktu są mediacje prowadzone przez bezstronnego mediatora. Mediacje są jednym ze skuteczniejszych sposobów obniżania poziomu agresji wśród dzieci.

Mediacje prowadzą min. do:

- spokojnego wyjaśnienia sytuacji,
- rozmowy dwóch stron konfliktu,
- rozwijania empatii poprzez możliwość wysłuchania się nawzajem,
- rozumienia wpływu swojego postępowania na odczucia drugiej osoby,
- brania odpowiedzialności za swoje zachowanie,
- naprawy szkody.
- dostrzegania, że każdy czyn wywołuje skutki,
- współdecydowania o sobie,
- czynnego uczestniczenia w procesie wymierzania sprawiedliwości,
- kształtowania sposobu zadośćuczynienia.

2. Rodzaje mediacji

Istnieją dwa rodzaje mediacji praktykowanych w szkołach:

Mediacje rówieśnicze stosowane w prostych konfliktach między rówieśnikami i prowadzone przez dzieci-mediatorów, którzy są bliżej konfliktu, ' lepiej się rozumieją,

Mediacje nauczycielskie - prowadzone przez nauczycieli, pedagogów, osoby dorosłe.

3. Rola mediatora

Mediator powinien być (docelowo) osobą przeszkoloną w prowadzeniu mediacji. Jest to rola bardzo specyficzna i odbiegająca często od roli jaką zwykle przyjmują wobec dzieci wychowawca. Mediator:

- przyjmuje postawę neutralną,
- nie ocenia,
- nie krytykuje,
- nie obwinia niezależnie od zachowania ucznia/uczniów,
- nie reaguje, jeśli uczniowie będą się nawzajem obwiniać lub uważać swoje zachowania za słuszne i usprawiedliwione,
- pozwala mówić, myśleć,

- nie komentuje, nawet jeśli nie akceptuje, stara się zrozumieć punkt widzenia uczniów (rozumieć nie oznacza akceptować),
- mówi zdecydowanie.

W trakcie mediacji:

- Należy zminimalizować ilość pytań, a jedynie podtrzymywać rozmowę, nie bać się ciszy.
- Karanie zastępujemy pojednaniem.
- Zemstę na sprawcach - pomocą dla ofiar,
- Alienację i nieczułość — wspólnotą i zjednoczeniem.
- Negatywizm i destrukcję — naprawą i przebaczeniem.
- Zajmujemy się przyszłością naprawą relacji między uczniami.
- Słuchamy tego, co mówią uczniowie.

4. Sposób prowadzenia mediacji

Mediacje wymagają osobnego, spokojnego pomieszczenia. W mediacjach uczestniczą tylko osoby zainteresowane (mediator i strony konfliktu). Warunkiem mediacji jest **DOBROWOLNA ZGODA obu stron konfliktu na wspólną rozmowę.**

Mediacje mogą być poprzedzone indywidualnymi, przygotowawczymi rozmowami mediatora z każdą stroną konfliktu.

Mediacje powinny odbywać się według określonego **schematu mediacji**

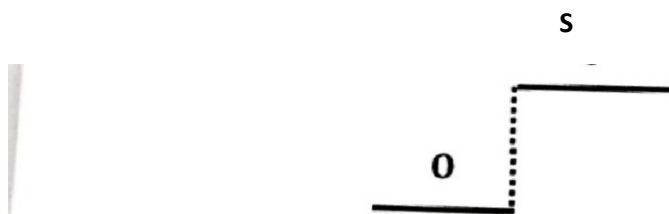
(ZNACZNIK NR 1).

SYSTEM INTERWENCJI W SYTUACJACH PRZEMOCY/DRĘCZENIA

I. Definicja przemocy/dręczenia

Przemoc ma miejsce wówczas, gdy uczeń atakujący (lub grupa) jest silniejszy fizycznie lub psychicznie, używa przeważającej siły. Cechą charakterystyczną przemocy jest **nierównowaga sił** między uczniami i **powtarzalność** tego typu zachowań.

W przypadku przemocy tworzą się dwie role: **ofiary (O)** - osoby poszkodowanej, która nie potrafi sama się bronić i **sprawcy (S)**- osoby nadużywającej własnej siły w relacjach z innymi. Obie role mają negatywny wpływ na dalsze funkcjonowanie dzieci.

Przemoc powtarzana z premedytacją i okrucieństwem nazywa się **dręczeniem lub znęcaniem.**

Chłopcy częściej stosują przemoc jawną, bezpośrednią, dziewczynki natomiast słowną oraz izolowanie od grupy, namawianie innych przeciwko ofierze. Formy przemocy są tożsame z formami agresji.

Opracował Zespół : Agata Ludwiniak, Monika Piechota, Elżbieta Szostak, Renata Śmietanka, Joanna Węgrzynowska

Długotrwałe doświadczanie przemocy ze strony rówieśników niesie dla poszkodowanego wiele negatywnych konsekwencji takich jak:

- depresja,
- niska samoocena,
- nieśmiałość,
- słabe wyniki w nauce,
- izolacja,
- myśli lub próby samobójcze.

Przemoc jest **nieusprawiedliwiona i krzywdząca**, narusza podstawowe prawo każdego dziecka do życia w poczuciu bezpieczeństwa na terenie szkoły.

II. Kolejność postępowania

1. Diagnoza sytuacji przemocy

Przemoc charakteryzuje się tym, że zarówno sprawcy jak i poszkodowani (a często również obserwatorzy) ukrywają fakt jej istnienia. Zdecydowana większość aktów przemocy rozgrywa się bez obecności nauczycieli.

Dlatego na początku należy, przede wszystkim dokonać **rzetelnej diagnozy sytuacji**. Bez diagnozy nie powinno się podejmować interwencji.

Diagnoza polega na zebraniu informacji z kilku źródeł na temat:

- jak ta przemoc na co dzień wygląda (przykłady sytuacji, konkretne zdarzenia).
- jak długo trwa,
- jak często do niej dochodzi
- kto jest głównym sprawcą, kto pomocnikiem, jakie inne osoby biorą w tym udział (np. jako „dopingujący” obserwatorzy),
- jak zachowuje się poszkodowany,
- jak reaguje na to klasa, itp.

Wychowawca może uzyskać wiedzę o problemie z następujących źródeł:

- indywidualny (dyskretny) wywiad z dzieckiem poszkodowanym,
- indywidualny wywiad z rodzicem dziecka poszkodowanego,
- indywidualne rozmowy z dziećmi będącymi „obserwatorami” wydarzeń,
- przeprowadzenie ankiety w klasie na temat agresji/przemocy w klasie,
- indywidualny wywiad z agresorem/sprawcą przemocy, lub jego rodzicem,
- obserwacja wychowawcy,
- specjalna obserwacja pedagoga szkolnego danej klasy (np. towarzyszenie klasie przez cały dzień pod pretekstem oceniania nauczycieli),
- analiza monitoringu szkolnego,
- zebranie informacji (obserwacji) od nauczycieli uczących daną klasę, monitoring portali społecznościowych, internetu.

2. Program zaradczy wychowawcy

Po zebraniu i analizie materiału z diagnozy, wychowawca powinien zaplanować działania naprawcze. Wychowawca musi wybrać sposób interwencji, który pasuje do sytuacji oraz określić w jakich kierunkach będzie podejmował działania (wobec sprawców, wobec poszkodowanych, wobec klasy, wobec rodziców itd). **Program zaradczy** to plan działań prowadzących do przerwania przemocy i poprawy sytuacji w klasie.

Ważne:

W trakcie diagnozy sytuacji oraz w trakcie realizacji programu zaradczego kierujemy się **zasadą troski o dobro poszkodowanego** — interwencja nie może pogorszyć jego sytuacji (czyli np. zapewniamy dyskrecję w niektórych sprawach, informujemy sprawców, że o przemocy wiemy od innych dorosłych, a nie od poszkodowanego itp.)

Prowadzimy **zapis całej interwencji** co się wydarzyło, jakie metody zostały zastosowane, jaki jest rezultat.

3. Powołanie zespołu

W sytuacjach szczególnie trudnych warto powołać, na czas określony, **nauczycielski zespół interwencyjny**. Zespół powołuje dyrektor szkoły (np na wniosek wychowawcy lub pedagoga). W skład zespołu mogą wejść: pedagog, psycholog, wychowawca, niektórzy nauczyciele uczący, specjalista z poradni współpracującej ze szkołą, inne osoby, które mogą być ważne i przydatne w rozwiązaniu problemu. Zespół dokonuje diagnozy, określa strategię działania w stosunku do sprawcy i poszkodowanego, wspiera wychowawcę w realizacji programu zaradczego.

III. Interwencja humanistyczna: Metoda Wspólnej Sprawy A.Pikasa

Interwencje humanistyczne polegają na łagodniejszym i bardziej długofalowym działaniu. W interwencjach humanistycznych unika się karania dzieci, natomiast daje się im szansę poprawy zachowania. Interwencje humanistyczne bazują na wierze w dobro człowieka i możliwość zmiany jego zachowania. Interwencje humanistyczne pasują przede wszystkim do wczesnych (nieutralnych) faz przemocy.

Metoda Wspólnej Sprawy (The Method of Shared Concern) jako przykład interwencji humanistycznej, została opracowana przez Anatola Pikasa, szwedzkiego psychologa z Wydziału Edukacji Uniwersytetu w Uppsali. Jest szczególnie zalecana w sytuacjach **wczesnej przemocy grupowej wobec jednostki**. **Warunkiem zastosowania tej metody jest brak wcześniejszych kar dla sprawców za stosowanie tej przemocy.**

Punktem wyjścia do zastosowania Metody Wspólnej Sprawy jest stwierdzenie, że uczeń czuje się źle w szkole, ponieważ używana jest wobec niego przemoc.

Metoda Wspólnej Sprawy **koncentruje się na znalezieniu rozwiązania problemu; nie wyjaśnia szczegółów sytuacji przemocy, nie zajmuje się dochodzeniem prawdy, ani ustalaniem winnego, nie zakłada też utworzenia przyjacielskich stosunków pomiędzy uczniami, Jej celem jest praktyczne wprowadzenie podstawowych reguł, pozwalających uczniom na przebywanie w tej samej szkole - bez krzywdzenia innych.**

Opracował Zespół : Agata Ludwiniak, Monika Piechota, Elżbieta Szostak, Renata Śmietanka, Joanna Węgrzynowska

Metoda stanowi procedurę, składającą się z 3 etapów:

- Indywidualne „pogadanki” z każdym zaangażowanym uczniem (około 7-10 minut na jedno dziecko)
- Rozmowa z każdym uczniem (około 3 minuty na dziecko)
- Spotkanie grupowe (około pół godziny)

Pomiędzy poszczególnymi etapami jest od 1-2 tygodni przerwy, a rozmowy muszą być prowadzone przez jedną osobę. Rozmowy obejmują:

- sprawców — zarówno tzw. „głównych”, czyli prowodyrów, jak i tych, którzy ich popierają zachęcają lub wykonują polecenia (praktycznie więc — całą grupę osób zaangażowanych w dokuczanie),
- ofiarę przemocy.

Metodę tą mogą prowadzić tylko osoby przeszkolone w jej zakresie. Opis metody wraz ze skryptami rozmów znajduje się w **ZAŁĄCZNIKU NR 2**.

IV. Interwencja legalistyczna — klasyczna

Klasyczne podejście do rozwiązania problemu przemocy opiera się na założeniu, że **przemoc jest niesprawiedliwa i krzywdząca i powinna być jak najszybciej przerwana**. W podejściu tym największy nacisk kładzie się na pracę ze sprawcami, którzy łamią szkolne zasady i stosują przemoc. Równoległe jednak wspiera się także dzieci pokrzywdzone i pracuje z tzw „obserwatorami” (czyli klasą).

1. Zasady postępowania wobec dzieci poszkodowanych i ich rodziców w trakcie interwencji.

Rozmowa z dzieckiem poszkodowanym.

Nie należy czekać aż dziecko samo przyjdzie i powie o fakcie bycia prześladowanym tylko zacząć rozmowę i pamiętać, że dzieci te często nie mają odwagi przyznać się, że są ofiarami przemocy (boją się, że zostaną jeszcze bardziej wykluczeni z powodu bycia donosicielem). Zachęć je mówiąc, że się martwisz i chcesz pomóc. Przypomnij o zakazie dokuczania innym. Przykład rozmowy:

- Opisz sytuację, znane Ci fakty: „ od kilku tygodniu obserwuję...”
- Opisz swój stosunek do zdarzeń „chłopcy użyli przemocy, nie zgadzam się na to...”
- Uwolnij dziecko od poczucia winy „chłopcy naruszyli zasady... nie ma w tym twojej winy”
- Powiedz o celu spotkania „Zależy mi aby dokuczanie się skończyło... tobie chcę pomóc...”
- Wysłuchaj relacji dziecka „opowiedz mi co się wydarzyło...” Zapytaj dziecko o jego pomysły na rozwiązanie sytuacji. Poinformuj co zamierzasz zrobić.
- Zachęć dziecko do współpracy,
- Możesz poćwiczyć z dzieckiem asertywne sposoby obrony.

Ważne:

Z dzieckiem poszkodowanym należy prowadzić rozmowy dyskretnie, zapewnić mu poczucie bezpieczeństwa i komfortu psychicznego. Nie powinno się także mówić sprawcom, że to poszkodowany powiedział o sytuacji przemocy. Można mówić, że informacje ma się od dorosłych albo świadków z innych klas.

Dziecko poszkodowane może także odmówić rozmowy o sytuacji przemocy. Ma do tego prawo. Nie można go za to oskarżać lub obwiniać. Jednakże interwencję i tak musimy dalej prowadzić.

Opracował Zespół : Agata Ludwiniak, Monika Piechota, Elżbieta Szostak, Renata Śmietanka, Joanna Węgrzynowska

Niezmierznie istotna jest współpraca z rodzicami dziecka poszkodowanego. W trakcie rozmowy z nimi warto:

- Wyjaśnić dokładnie rodzicom, co wiemy o sytuacji przemocy. Przedstawić jasno swoje stanowisko w tej sprawie - brak zgody na krzywdzenie w klasie. Rodzice powinni przekonać się, że zależy nam na przerwaniu przemocy i że jesteśmy zaangażowani w sprawę.
- Powiedzieć co zamierzamy zrobić i co dotychczas zostało zrobione.
- Wysłuchać propozycji rodziców rozwiązania i oczekiwań rodziców co do szkoły. Omówić możliwości ich realizowania.
- Prosić o cierpliwość i czas na działanie w trosce o dobro właśnie ich dziecka. ustalić częstotliwość i sposób kontaktowania się, przepływu informacji podczas trwania interwencji!
- Można dać wskazówki dotyczące jak pomóc dziecku, polecić materiały do czytania. przekazać informacje o możliwościach uzyskania specjalistycznej pomocy (PPP, organizacje pozarządowe).
- Pokazać jakie nawyki czy zachowania dziecka (jeśli takie istnieją) mogą narażać go na przemoc i jak je zmienić.
- Jeśli postawa rodziców ma negatywny wpływ na sytuację należy o tym powiedzieć „ Ważne dla nas aby rodzice nie wymierzali sami sprawiedliwości w agresywny sposób, staramy się właśnie tego unikać, to dla wszystkich trudna sytuacja”.
- Gdy istnieje niebezpieczeństwo spotkań poszkodowanego ze „sprawcami” pomiędzy domem a szkołą, należy zaplanować bezpieczny sposób przemieszczania się dziecka z i do szkoły«
- Uświadomić rodziców, że mają możliwość zgłoszenia zdarzenia na policję.

Pamiętać aby w rozmowie z rodzicami poszkodowanego nie skupiać się wyłącznie na zachowaniach dziecka wskazując je jako bezpośrednią przyczynę przemocy.

Jeśli rodzice poszkodowanego domagają się szybkiego rozwiązania sprawy zaproponuj spotkanie w szerszym gronie np. z pedagogiem, psychologiem aby przekonać o słuszności podejmowanych kroków.

Prowadząc interwencje — stale monitoruj sytuację tzn regularnie kontaktuj się poszkodowanym/rodzicami w celu sprawdzenia czy sytuacja się poprawia

2. Interwencja wobec dzieci-sprawców przemocy i ich rodziców.

Interwencja wobec dziecka-sprawcy zakłada dwa kierunki pracy, które powinny przebiegać równolegle. Kierunek I polega na aktywnej pomocy dziecku w „wyjściu z roli” czyli zmianie niekonstruktywnych zachowań i nawyków na bardziej pozytywne (pogłębianiu empatii, nauce kontroli emocji, pozytywnym przywództwie itp). Kierunek II to działania dyscyplinujące, których zadaniem jest szybkie przerwanie przemocy względem poszkodowanego. W ramach działań dyscyplinujących:

- Z każdym sprawcą rozmawiamy oddzielnie, rozmowy grupowe rozmywiają odpowiedzialność.
- Prowadzimy systematyczne cykle rozmów- aż do zniknięcia problemu. Najlepiej ustalić stałe terminy (np. w każdy piątek). Jeśli uczeń po pierwszych rozmowach Wykazuje poprawę nie należy ich od razu przerywać, ale stopniowo rozrzedzać.

Rozmowy mogą mieć różny charakter:

- Rozmowy wyjaśniająco-dyscyplinujące
- Rozmowy ostrzegawcze
- Rozmowy dyscyplinujące wraz z podpisaniem kontraktu
- Rozmowy rozliczająco-wspierające
- Rozmowy wspierające.

przed spotkaniem z uczniem-sprawcą należy przygotować się do rozmowy, wiedzieć co konkretnie chcę powiedzieć (wybrać jeden problem np. tylko naśmiewanie, a nie dodatkowo jeszcze nieobecności czy nauka), zadbać o spokojne miejsce zapewniające intymność bez udziału jakichkolwiek świadków rozmowy.

PLAN PIERWSZEJ ROZMOWY

Krok 1 — powiedz o konkretnych faktach co do których mamy pewność, że się zdarzyły np. „wczoraj naśmiewałeś się i kpiłeś z Jaska kolejny raz już obgadawałeś go do Innych chłopców”. Unikać uogólniania, moralizowania, filozofowania.

Krok 2 - powiedz uczniowi jakie normy naruszył.

Krok 3 — wyjaśnij cel rozmowy, wyjaśnij uczniowi, że nie akceptujemy przemocy, nie chcemy go teraz karać, ale chcesz porozmawiać o całej sytuacji i sposobach jej rozwiązania.

Krok 4 — wysłuchaj tego co ma do powiedzenia uczeń, bez komentowania, daj odczuć, że słuchasz i rozumiesz jego punkt widzenia (rozumieć nie znaczy akceptować).

Krok 5 - spróbuj wzbudzić empatię u sprawcy wobec poszkodowanego

Krok 6 — poszukaj wspólnie z uczniem rozwiązania sytuacji. Ponownie odwołaj się do norm „rozumiem, że nie lubisz Jasia, że cię denerwuje, ale zasadą jest, że nie wyśmiewamy i nie obgadujemy innych”. Zapytaj ucznia jak widzi rozwiązanie sytuacji. Możesz zaproponować swój pomysł, wyboru dokonujecie wspólnie. Uczeń zobowiązuje się do przestrzegania rozwiązania. Jeśli uczniowi brakuje pomysłu, sam decydujesz.

Krok 7 — docień ucznia za współpracę i poinformuj ucznia, że będzie obserwowany, a w przypadku niedotrzymania ustaleń będą podjęte następne kroki (spisanie kontraktu, rozmowa z innym nauczycielem). Ustal termin kolejnego spotkania.

DRUGA ROZMOWA ZE SPRAWCĄ

Rozmawiasz o efektach starań ucznia. Jeśli uczeń zaprzestał stosowania przemocy, Przekazujesz mu pozytywną informację zwrotną. Dalej jednak umawiasz się na kolejne spotkanie. Jeśli natomiast złamał zobowiązanie, spisujesz **KONTRAKT**.

W kontrakcie zawierasz:

- zakres zobowiązań ucznia,
- informację o konsekwencjach złamanych ustaleń,
- termin spotkania z ocenieniem stopnia wypełnienia umowy,
- podpis ucznia i wychowawcy.

C. Tworzymy hierarchię rozmów stopniujemy napięcie i środki np.:

- Uczeń — wychowawca,

Opracował Zespół : Agata Ludwiniak, Monika Piechota, Elżbieta Szostak, Renata Śmietanka, Joanna Węgrzynowska

- Uczeń - wychowawca, pedagog,
- Uczeń — wychowawca, rodzice,
- Uczeń — wychowawca, pedagog, rodzice,
- Uczeń — wychowawca, pedagog, inni nauczyciele uczący dziecko, Uczeń — wychowawca, pedagog, inni nauczyciele, rodzice.
- Uczeń — wychowawca, pedagog, rodzice, dyrektor.

D. Monitorujemy zachowanie sprawcy - uczeń musi odczuć skupioną na sobie uwagę dorosłych

- Obserwacja ucznia przez nauczycieli uczących,
- Informacje zwrotne od ucznia poszkodowanego,
- Informacje zwrotne od dzieci neutralnych
- Informacja zwrotna od ucznia sprawcy.

E. Stosujemy wzmocnienia pozytywne

Wzmocnienia pozytywne staramy stosować się na każdym etapie np. doceniamy jego współpracę podczas kolejnych spotkań, podjęty wysiłek i starania zmiany zachowania.

F. Stosujemy hierarchię konsekwencji wychowawczych

Konsekwencje powinny uwzględniać konkretną sytuację i samego ucznia, jego potrzeby i możliwości zmiany zachowania.

Pamiętaj! Jeśli kary są zbyt ostre i nie mają związku z zachowaniem, uczeń może je odebrać jako odwet z naszej strony, Dzieci chętniej podporządkowują się, tym których lubią i szanują. Przestrzegają umów, jeśli mają na nie wpływ i rozumieją ich potrzebę.

Zatem warto zacząć od rozmów, spotkań, poszukiwania zadośćuczynień, nadzorowania zachowania, a dopiero potem sięgamy po bardziej dyscyplinujące pomysły. Pomysły na różnorodne kary i konsekwencje znajdują się w **ZAŁĄCZNIKU NR 3**.

Jeśli rodzice sprawcy odmawiają współpracy, a przejawy demoralizacji ucznia nie stępują, również w sytuacji gdy szkoła wykorzysta wszelkie możliwe formy oddziaływania wychowawczego lub gdy nie przynoszą one oczekiwanych rezultatów należy wziąć pod uwagę **zawiadomienie sądu rodzinnego/policji**.

3. Działania wobec klasy

Propozycje działań edukacyjno-wychowawcze w klasie, w której wystąpił problem przemocy:

- integracja zespołu klasowego (zajęcia integracyjne, wyjścia, imprezy klasowe)
- wprowadzenie norm i zasad zachowania obowiązujących w klasie.
- nauka poprzez współpracę, dajemy możliwość bliższego poznania się uczniom (realizacja zadań w małych grupach),
- profilaktyka pierwszego stopnia — cykl zajęć edukacyjnych dotyczących zjawiska przemocy (wyjaśnianie pojęć agresji i przemocy, nauka kontroli emocji, nauka empatii, nauka asertywnej obrony, nauka mediacji, nauka pomagania i reagowania na przemoc)
- profilaktyka drugiego stopnia — działanie edukacyjne i wychowawcze dostosowane do problemów występujących w danej klasie, aktywne reagowanie na wszystkie sytuacje z przemocą.

Opracował Zespół : Agata Ludwiniak, Monika Piechota, Elżbieta Szostak, Renata Śmietanka, Joanna Węgrzynowska

- Zorganizowanie „Klubu wsparcia” - poszukaj w klasie sprzymierzeńców z których możemy utworzyć wokół poszkodowanego dziecka krąg wsparcia. Zrób to tak, aby poszkodowany nie wiedział nic o takiej akcji. Wybierz takie osoby, które nie biorą udziału w przemocy i mają do niej negatywny stosunek, choć jedna z tych osób powinna mieć silną pozycję w klasie. Gdy zbierzesz taką grupkę zrób z nimi spotkanie omów sytuację poszkodowanego, wzbudź empatię. Zaproponuj konkretne rozwiązania np. „Gdy Tomek nie będzie miał Zr-IOWU pary, Jaś podejdzie i utworzy z nim parę”. Podrzuc pomysły jak mogliby rozmawiać z poszkodowanym. Po kilku dniach porozmawiaj i omów działania jakie podjęli.

ETAP II

Po 1-2 tygodniach odbywają się ponowne indywidualne spotkania (w tej samej kolejności) , które mają pomóc ustalić, na ile uczeń osiągnął cel, postawiony na pierwszym spotkaniu. Jeśli zachowanie agresywne będzie się powtarzać, nauczyciel kontynuuje z uczniami indywidualną pracę z etapu I, by osiągnąć rozwiązanie. Jeśli się nie powtórzy — gratuluje każdemu uczniowi jego wysiłku i prosi, żeby dalej postępował w ten sposób. Nauczyciel informuje też każdego ucznia, że następnym etapem będzie spotkanie grupowe i wyznacza jego datę.

ETAP III — spotkanie grupowe

Spotkanie grupowe prowadzi do wspólnej zgody na utrzymanie się zmiany w funkcjonowaniu grupy. Nauczyciel spotyka się najpierw na krótko ze sprawcami przemocy i poproś, aby zastanowili się nad jakimś pozytywnym stwierdzeniem o dziecku pokrzywdzonym, które mogliby mu powtórzyć, gdy dołączy do grupy. Następnie nauczyciel idzie po to dziecko, po przyjsciu do sali dba o to, aby nie musiało przechodzić pomiędzy wszystkimi zebranymi; może usiąść obok niego . Nauczyciel podkreśla raz jeszcze, jak uczniowie dobrze sobie radzili w pracy nad poprawą sytuacji. Prosi ich, aby zaproponowali jakieś sposoby utrzymania takiego stanu. Może także zachęcić ich do określenia, jak by się zachowali, gdyby ktoś znowu zaczął być agresywny. W czasie tego spotkania nauczyciel podkreśla też ideę życia razem bez agresji i kłótni, nawet jeśli się nie jest przyjaciółmi. Może zaproponować im kolejne spotkanie np. za 6 tygodni, w celu sprawdzenia skuteczności przeprowadzonej interwencji: powinien też mieć pod kontrolą całą sytuację, aby sprawdzić, czy zachowania agresywne się nie powtarzają.

Na zakończenie kilka uwag o warunkach skuteczności opisanej metody. Po pierwsze: autor Metody Wspólnej Sprawy gwarantuje jej niemal stuprocentową skuteczność — jednak pod warunkiem dokładnego stosowania się do opisanego tzw. „skryptu” czyli szczegółowo podanego przebiegu rozmów; łącznie z zaleceniami, co powiedzieć i jakich użyć sformułowań. Bywa to dla wielu nauczycieli bardzo trudne; wymaga przecież zrezygnowania z konfrontacji, dowiadywania się szczegółów, wypytywania, ustalenia winnego, a wreszcie — jego ukarania. Po drugie: jest bardziej odpowiednia dla dzieci nieco starszych, mających powyżej 9 lat — co jednak nie oznacza, że nie można jej z powodzeniem stosować również w pracy z dziećmi młodszymi.

Ponadto praktyka wskazuje, że Metoda Wspólnej Sprawy jest bardziej efektywna w początkowej fazie przemocy; w przypadkach dłuższej trwających i bardziej zaawansowanych problemów może okazać się niewystarczająca. Zakłada bowiem współpracę sprawców, jeśli zaś są nimi uczniowie, którzy już utrwalili podobny wzorzec zachowań i w dodatku byli przedtem wielokrotnie za nie karani - mogą nie być do takiej współpracy skłonni.

Niezbędnym warunkiem skuteczności opisanej procedury jest to, aby nie była używana w izolacji, lecz jako część stopniowego systemu, jest wyznaczonego przez szkolną politykę przeciwdziałania

przemocy. Nauczyciele muszą wiedzieć, kiedy metody tej użyć, jak sprawdzić, czy przyniosła skutek i co zrobić, jeśli nie zadziała.

oprac. na podst.: Sonia Sharp, Peter K.Smith, Tackling Bullying in Your School: A practical Handbook for Teachers ; Routledge, 1994.

- pomoc koleżeńska
- prace społeczne: czyszczenie salp ławek, sprzątanie boisk. pomoc woźnym, odmalowanie

5. Pozytywne działania dotyczące problemu agresji/przemocy

- przygotowanie referatu na godzinę wychowawczą (na temat np. dlaczego przezywanie jest krzywdzące) lub wygłoszenie go w młodszej klasie
- przygotowanie wystawy. gazetki szkolnej na temat agresji/przemocy
- zrealizowanie wywiadu np. z nauczycielem na temat przemocy do gazetki szkolnej
- nakręcenie filmu komórką nt jakiejś normy szkolnej/klasowej

Ważne!

Warunki skuteczności stosowania kar:

- spójność stosowania kar przez ważne osoby z otoczenia dziecka
- natychmiastowość zastosowania
- dotkliwość kary — znajomość dziecka
- adekwatność do przewinienia